

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Anne Tammeleht

ALUSTAMIST VÄLJENDAVID ABITEGUSÕNAD KOMI KEELES

Magistritöö

Juhendajad:

Gerson Klumpp

Nikolay Kuznetsov

TARTU 2021

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	4
2. Teoreetilised alused	6
2.1. Faasitegusõna	6
2.2. Ülevaade <i>alustama</i> tähenduse väljendamisest	7
2.2.1. <i>Alustama</i> tähendusega abitegusõnad komi keeles	9
2.2.2. Ülevaade alustamise tähenduse väljendamisest komi keele murretes	10
2.3. Põhiverbide omadused: transitiivsus ja tegevuslaad	12
2.3.1 Transitiivsus ja refleksiivsus komi keeles	12
2.3.2. Tegevuslaad komi keeles	13
3. Materjali ja meetodi kirjeldus	15
4. Analüüsi osa.....	17
4.1. Andmekogu ülevaade	17
4.2. Abitegusõna <i>мөдны</i>	18
4.2.1. Abitegusõnaga <i>мөдны</i> esinenud sagedamad põhiverbid.....	18
4.2.2. Abiverbi <i>мөдны</i> kasutamise eripära	19
4.3. Abitegusõna <i>пондыны</i>	21
4.3.1. Abitegusõnaga <i>пондыны</i> esinenud sagedamad põhiverbid	21
4.3.2. <i>Пондыны</i> abiverbi kasutamise eripära	22
4.3.2.2. <i>Пондыны</i> põhiverbide grammatilised aspektid.....	23
4.4. Abitegusõna <i>заводитны</i>	24
4.4.1. Abitegusõna <i>заводитны</i> esinenud sagedamad põhiverbid.....	24
4.4.2. Abiverbi <i>заводитны</i> kasutamise eripära	26
4.5. Abitegusõna <i>кутны</i>	29

4.5.1. Abitegusõnaga <i>кутны</i> esinenud sagedamad põhiverbid.....	30
4.5.2. Abiverbi <i>кутны</i> kasutamise eripära.....	32
4.6. Abiverbid tuleviku konstruktsioonis	35
4.7. Muutuva tähenduse ja grammatilise aspektidega põhiverbid	37
4.8. <i>Кутны, заводитны, пондыны</i> ja <i>мөдны</i> sünonüümsus.....	40
Kokkuvõte.....	44
Kirjandus.....	47
Auxiliary verbs with the meaning ‘to start, to begin’ in Komi. Summary	50

1. Sissejuhatus

Tegevusel on alati algus, toimumisprotsess ja lõpp, mille väljendamiseks kasutatakse morfoloogilisi vahendeid nagu aspekti ja *aktionsarti* afikseid või ka leksikaalsüntaktilisi vahendeid nagu abitegusõnu. Kui modaalsed abitegusõnad näiteks moodustavad tegevuse soovitavust, vajadust ja võimalust, siis faasitegusõnad moodustavad algust, lõppu, kestust. Esimese rühma verbe nimetatakse inhoatiivverbideks (1a) ja need ei ole sama mis tuleviku väljendavad verbid (1b).

(1) a. *кутіс уджавны*

‘ta hakkas töötama’

(*кутны* verb esineb nagu alustamise tähenduses abiverb)

b. *кутасны уджавны*

‘ta hakkab töötama’

(*кутны* ehk sama verb esineb tuleviku markerina)

Antud magistritöö eesmärgiks on uurida *alustamise* tähendusega abiverbe komi keeles ja välja selgitada erinevusi nende kasutamises. Komi keeles on võimalik väljendada alustamise tähendust sünteetilisel viisil ehk sõnamoodustuse abil ja ka levinud analüütilisel viisil ehk abiverbide abil. Sünteetilise abil alustamise tähendust komi keeles on küll vähe uuritud, näiteks on Lõtkin maininud sellest oma 1955. a. ilmunud raamatus “Современный коми язык” (‘Kaasaegne komi keel’) aspektkategooria peatükis (Lõtkin 1955: 226). Abiverbide kohta komi keeles uurimused puuduvad ning piirduvad ainult nende funktsioonide loetlemisega. Siiski on abiverbide kasutamise kohta komi keeles kirjutanud Serebrennikov ajaloolisest vaatenurgast abiverbide väljendamisest permi keeltes rääkides (Serebrennikov 1963: 277) ning Bubrihh oma komi kirjakeele grammatikas (Bubrihh 1949: 122). Seega antud magistritöö tähtsus on mitte ainult abiverbide funktsioonide loetlemine, vaid ka nende analüüs ehk nende kasutamise eripära. Seda uuritakse sürjakomi korpuse (*Komi-Zyrian Corpora*) baasil. Uurimuse eesmärgi saavutamiseks vastatakse järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kui palju komi keeles esineb alustamise tähendusega abiverbe?

2. Milliseid verbe kasutatakse sagedamini ja millises vormis?
3. Milliste põhiverbidega nad esinevad?
4. Kas abiverbid võivad olla sünonüümid?

Esmapilgul abiverbid komi keeles kasutatakse erinevates vormides ja erinevate põhiverbidega, seega järgneb hüpotees, et alustamise tähenduses abitegusõnad ei ole sünonüümid.

Töö koosneb neljast peatükist ehk sissejuhatusest, teoreetilisest osast, materjali ja meetodi ning analüüsi osast. Teoreetilises osas antakse ülevaade abitegusõnadest, vaadatakse lähemalt *alustama* tähenduse väljendamist nii komi kirjakeeles kui ka murretes ning tuuakse välja alustamist tähistavad abiverbid komi keeles. Kolmandas peatükis tutvustatakse empiirilist osa, kus kirjeldatakse uurimuse ja andmete analüüsimise metodoloogiat. Neljas peatükk keskendub magistritöö uurimistulemustele.

2. Teoreetilised alused

Antud peatükis antakse ülevaade faasitegusõnade tähendusest, *alustama* tähenduse väljendamisest nii faasitegusõnade kui ka erinevate tunnuste abil. Et laiema pilti kätte saada, vaadatakse alustamise protsessi väljendamist mitte ainult komi kirjakeeles, vaid ka murretes. Samuti seletatakse, mida tähendavad tegusõnad ja kuidas neid saab moodustada komi keeles.

2.1. Faasitegusõna

Tegevuse alustamist väljendatakse kõige sagedamini spetsiaalse verbi abil, derivatsioonifiksiga, verbi ajalise kujuga ja ka kontekstuaalselt – verbifraasis (Bondarko 1987: 180).

Abitegusõna on teise verbi pööramisel rakendatav verb, näiteks eesti keeles moodustatakse täis ja enneminenik abiverbi *olema* abil (EKKS 2009). Abitegusõna kasutatakse ajavormide ehk tuleviku, oleviku ning mineviku moodustamisel. Abitegusõnad kujutavad ennast tavalisi verbe, mis kasutatakse kõrvaltähenduses. Keeltes kasutatakse enamasti abiverbidena selliseid verbe nagu *olema, hakkama, saama, lõpetama, jätkama, tahtma* (Kuznetsova 2002: 30).

Alustamist saab väljendada verbidega, mis on osaliselt leksikaalse tähenduse kaotanud ning moodustavad erineva tähendusega verbikonstruktsioone. Nad viidavad tegusõnadele nagu vene *начинать/начать* 'alustama', *стать/становиться* 'saama'. (Bondarko 1987: 181)

Alustamist väljendatakse ka täisverbidega, mis sisaldavad tavaliselt lisaks algele tähendusele ka muid semantilisi komponente, kõige sagedamini liikumise, sageduse, intensiivsuse, väljenduslikkuse jne tähendusi, nt *Он ударился (начал бежать)* 'Ta tabas (hakkas) jooksmas' (Bondarko 1987: 181).

Fraseoloogiliselt seotud verbitüübid eristavad piiratud arvu alustamise verbi korrelaatoreid, nt *Он пришел в восторг (начал восторгаться)* 'Ta sattus vaimustusse (hakkas vaimustuma)'. Siin mängib korrelaatori rolli vaimustuses olema, see tähendab, et alustamise verbi moodustab täiendav asendus *olema < sattuma*. (Bondarko 1987: 181)

Süntaktilisest vaatenurgast on komi keeles kahesugused abitegusõnad: 1) koopulaverbid on verbid *вöвны* 'olema', *лоны* 'kellekski/millekski saama; olema'. Viimases tähenduses asendab tegusõna *лоны* mõnikord verbi *вöвны*; 2) teised abitegusõnad, mida kasutatakse koos

infinitiividega. Nende hulka kuuluvad verbid *кутны* ‘hakkama (midagi tegema)’, *мӧдны* ja *пӧндыны* sama tähendusega, *вермыны* ‘võima’. *Кутны* võib ka tähendada ‘hoidma; haarama; kinni püüdma; alustama’, ja *мӧдны* ‘minema’. (Bubrihh 1949: 122) *Кутны* verb esineb enamasti tuleviku abiverbina, mida võib jälgida sürjakomi näidete baasil (vt peatükk 4.6). Samuti korpuses ei esinenud näiteid, kus oleks *кутны* kaks korda ehk abitegusõna rollis tulevikukonstruksioonis ja faasiverbina nagu nt oletatavas fraasis **кутан кутны мунны* ‘hakkad minema hakkama’, mis võimaldab teha järelduse, et antud verbi tuleviku ja inhoatiivi markeerivad funktsiooni veel ei ole täiesti eraldi.

Komi keeles on samuti olemas modaalses tähenduses abitegusõnad, mis kasutatakse koos infinitiiviga, nt *позьны* ‘võima, tohtima’: < *позьӧ водны* ‘võib pikali heita’; *лонны* ‘tulema’: *лоӧ мунны* ‘tuleb minna’; *ковны* ‘pidama, vaja olema’: *колӧ шуны* ‘peab ütleva’; *ковмыны* ‘pidama, vaja olema (minevikus ja tulevikus)’: *ковмас вежны* ‘on vaja vahetada (tulevikus)’ (ÜKKG).

2.2. Ülevaade *alustama* tähenduse väljendamisest

Zeno Wendleri klassifikatsiooni kohaselt on verbidel alustamise tähenduses neli põhikorraatklassi: statiivid (*states*), agenttiivid (*activities*), terminatiivid (*accomplishments*), momentatiivid (*achievements*). Need omadused võivad varieeruda ühel ja samal korellaatil, sõltuvalt kasutamise kontekstist. (Bondarko 1987: 188)

Statiivi mõiste viitab imperfektiivsetele predikaatidele (teatud eranditega intransitiivsetele), mis tähistavad omadusi (*olla kuiv, olla lahke*), esemete seisundeid (*õitsema, murtud olema*), emotsionaalseid ja füsioloogilisi seisundeid (*magama, haigeks saama, armastama, solvuma, surnud olema*), asendi ruumis (*lamama, istuma, seisma*). (Bondarko 1987: 188)

Agenttiiv tähistab imperfektiivseid predikaate, mis tähistavad toiminguid (teatud eranditega intransitiivseid) ja millel on sarnaselt statiividega homogeenne sisemine struktuur, see tähendab, et teatud toimesegment on sama tegevuse teise segmendiga denotatiivselt identne. Agenttiivide semantiline struktuur (nagu ka statiivide semantiline struktuur) ei sisalda tegevuse alustamise või lõpu semantilisi komponente: *nutma, helistama, töötama, ujuma, jooksmata, tassima, lohistama, kirjutama* jne. (Bondarko 1987: 188)

Terminatiivi tüüpi perfektiivsed predikaadid tähistavad toiminguid, mis on tavaliselt seotud suhteliselt järkjärgulise uute omaduste, seisundi, kvaliteedi jne omandamisega. Paljud terminatiivid omakorda toimivad alustamis verbidena statiivide suhtes; terminatiividest alustamise verbid toimivad omamoodi „topelt“: *kuiv olema < kuivama (kuivaks saama) < hakkama kuivama (kuiv olema hakkama)*. (Bondarko 1987: 188)

Momentatiivi tüüpi predikaadid (enamasti perfektiivsed) tähistavad toiminguid, mis on tavaliselt seotud järsu ja suhteliselt kiire muutusega (*purskamine, leidmine, löömine, jõudmine, tapmine, suremine*), samuti muid predikaate, mis hõlmavad hetke eesmärgi või tulemuse saavutamise (*tulema, ujuma(saabuma), tooma jne*) (Bondarko 1987: 189).

On olemas alustamise verbide peamised tüübid ehk *inhoatiivid, ingressiivid ja intseptiivid*. Inhoatiivid on alustamisverbid, mis on semantiliselt tuletatud statiividest. Viimased tähistavad seda loomulikku piiri, olekut, mis tekib pärast inhoatiivse tegevuse (kõige sagedamini spontaanset) lõpuleviimist ja langeb denotatiivselt kokku selle toimingu viimase faasiga, nt *uinumine* on nii uinumise lõpetamine kui ka magamise alustamine. Ingressiivid tähistavad alustamisverbe, mis on semantiliselt tuletatud agentidest, nt *nutma – hakkama nutma; töötama – tööle hakkama*. Intseptiivid on alustamisverbid, mis on semantiliselt ja formaalselt tuletatud terminatiividest. Intseptiive iseloomustab mittekontaktne alustamise tähendus, see on tähendus, mis eristab faasi, mis erineb denotatiivselt selle arengust või mis toob esile esimesed märgid tegevuse algusest evolutsioonifaasis, nt: *ta jääb magama (hakkab magama; inhoatiivne) < ta hakkab magama* (intseptiiv inhoatiivis-terminatiivist). (Bondarko 1987: 189-190)

Alustamise tegevust keeltes võivad väljendada ka muutumatud sõnad (grammatilistes konstruktsioonides), näiteks vene keeles hõlmab see grammatilisi konstruktsioone sõnadega *а, дай, и ну, и: Поймает, да и ну целовать* (püüab ja kohe suudlema) (A. Puškin), see tähendab, et ‘hakkab intensiivselt suudlema’. (Bondarko 180).

Algus võib olla neutraalne, kausatiivne, passiivne, intentsionaalne ehk taotluslik. Neutraalset algust saab väljendada enamasti *hakkama* verbi abil, nt *Pea hakkas valutama*. Kausatiivsuse algust on võimalik moodustada näiteks *panema* verbi abil, nt *Õpetaja pani lapsed lugema*. Passiivne algus väljendab tegevuse algamist näiteks situatsioonis, kus agendil puudub otsene kontroll algava tegevuse üle, nt *Ma jäin magama*. Intentsionaalset algust esikomponendina

seriaalkonstruksioonides väljendavad verbid *minema* ja *tulema*, mis koosneb kahest-kolmest finitverbist, nt *Ma lähen käin teen suitsu*. (Pajusalu jt 2004: 37-40)

Eesti keeles võib välja tuua selliseid alustamistähendusega verbe nagu *alustama* (nt *juttu alustama*), *hakkama* (nt *poiss hakkas kartma*), *panema* (nt *naerma panema*), *minema* (nt *lind läks lendu*) (EKSS 2009). Vene keeles algusfaasi võivad väljendada järgmised verbid: *начинать ~ начать* 'alustama', *стать* 'hakkama', *приниматься ~ приняться* 'asuma' (Kuznetsova 2002: 33). Samuti vene keeles alustamise väljendamiseks on levinud sünteetiline viis ehk eesliited, mis liidetakse verbi tuvidega: *за-*, *по-*, *воз-(вос-)* ja *вз-(вс-)*, nt *говорить* 'rääkima' > *заговорить* 'rääkima hakkama' (Kuznetsova 2002: 36).

Alustamise tähenduse moodustamiseks on aga kaks morfosüntaktilist strateegiat: analüütiline (abiverb) ja sünteetiline (sõnamoodustus). Näiteks nagu Kuznetsova (2002) väidab, et tavaliselt keeltes analüütiline meetod iseloomustab tegevust: 1) perioodiliselt korduvana; 2) teatud pikaajalise intervalli jooksul läbi viiduna; 3) järk-järgult arenevana. Sünteetiline meetod iseloomustab tegevust: 1) üksikuna; 2) ilma teatud pikaajalise intervalli jooksul läbi viiduna; 3) intensiivse, tihendatuna. (Kuznetsova 2002: 32)

Analüütilist ja sünteetilist ei saa asendada üksteist juhul, kui tähistatakse korduvat või järjepidevat protsessi, nt: *Partisanid hakkasid käima luurele öösiti*; verb tähistab justkui tahet, vastupidiselt verbile, mis näitab tahtmatut tegevust, nt: *Laps hakkas mängima – Puna hakkas mängema põskede peal*. (Kuznetsova 2002: 32)

Komi keeles on võimalik väljendada tegevuse alustamist nii sünteetiliselt kui ka analüütiliselt. Sünteetiline meetod on eriti levinud komi keele murretes, kuid ka kirjakeeles on võimalik moodustada tegevuse algust järgmiste tunnuste abil: *-м*, *-зъ (-дз)*, *-сь*, nt *бõрдны* 'nutma' > *бõрддыны* 'nutma hakkama', *повны* 'kartma' > *повзыны* 'kartma hakkama' (Lõtkin 1955: 226).

2.2.1. *Alustama* tähendusega abitegusõnad komi keeles

Sissejuhatuses oli juba mainitud, et alustamise tähendusega abiverbide kohta komi keeles puuduvad uurimused ja piirduakse ainult nende loetlemisega (vt peatükk 1), seega peatükis

2.2.1. antakse lühiülevaade, milliseid abiverbe kasutatakse 'hakkama' tähenduses oleviku ja mineviku konstruktsioonis.

Komi keele alustamist väljendavad abiverbid on *босьтчыны*, *мӧдны*, *кутны*, *кутчысьны*, *пондыны*, *заводитны*, *заводитчыны*. Suuremal osal nendest tegusõnadest on ka teised tähendused nagu *босьтчыны* 'millestki kinni võtma'; *мӧдны* 'minema hakkama; teele asuma; suunduma'; *кутны* 'kinni püüdma; kinni hoidma' (SKVS).

Abitegusõnu *кутны*, *пондыны*, *мӧдны* ja *заводитны* kasutatakse koos põhitegusõna infinitiiviga, väljendades tegevuse alustamist, nt *пондӧс югдыны* 'hakkas koitma'; *мӧдӧ мунны* 'hakkab minema'; *заводитӧ сывны* 'hakkab sulama' (ÜKKG).

2.2.2. Ülevaade alustamise tähenduse väljendamisest komi keele murretes

Varasemas peatükis oli välja toodud, et komi keeles saab moodustada alustamise tähendust sufiksrite abil ning eelkõige on see rohkesti kasutatav komi keele murretes. Antud peatükis vaadatakse lähemalt milliste tunnuste abil alustamist väljendatakse.

Laialt levinud tunnus komi keele murretes, mis tähistab tegevuse algust, omaduse omamist või mingi seisundisse üleminekut, on *-зь*, mis esineb sellistes dialektides nagu Alam-Võtsegda, nt *орзьыны* 'mädanema minema' (Sorvatševa 1978: 50); Kesk-Sõssola, nt *зыбзьыны* 'lainetama hakkama' (Kolegova ja Baraksanov 1980: 54); Ülem-Sõssola, nt *вӧрзьыны* 'liigatama' (Žilina 1975: 131-132); Jazvakomi, nt *лэбзьинӧ* 'lendama hakkama' (Lõtkin 1961: 70); Ižma, nt *тузьыны* 'vett hakkas tulema' (Sahharova ja Selkov 1976: 91-92); Ülem-Võtsegda, nt *лэбзьыни* 'lendama hakkama' (Sorvatševa jt. 1966: 106); Sõktõvkari, nt *чорзьыны* 'tahkuma' (Žilina ja Baraksanov 1971:149).

Udora murdes verbid järelliidetega *-м-*, *-ам-*, *-амм-* moodustatakse nimisõnadest ja omadussõnadest ning väljendavad saamis- ja alguse tähendust: *бэговмыны* 'leigeks saama (vedeliku kohta)', *шуймыны* 'närtsima', : *дженъямны* (*дженъяммыны*) 'lūhenema', *ыламны* 'eemalduma' (Sorvatševa ja Beznosikova 1990: 75).

Samad sufiksud *-м-*, *-ам-*, *-амм-* leiduvad ka Alam-Võtsegda dialektis, mis on iseloomulikud alustamise tegevuse jaoks: *мичаммыны* 'ilusaks muutuma' (Sorvatševa 1978: 50).

Ülem-Sõssola murdes võib alustamise tähendust moodustada veel -дз-, -м- sufiksile abil, näiteks *өддзыны* 'kiirenema', *висьмыны* 'haigeks jääma'. Nimi- ja omadussõnadest sufiksiga -м- moodustatud verbid tähistavad kõige sagedamini omadust, nt *зырдмыны* 'punaseks minema' (< *зырд* 'veri'), *глухмыны* 'kurdiks jääma' (< *грук* 'kurt'). Väga produktiivne järelliide on -сял-, mis tähendab millekski saamist, mis tahes olekusse jõudmist, näiteks *йысьялын* 'jäätuma'. (Žilina 1975: 131-132)

Nii Luza-Letka kui ka paljudes teistes murretes moodustab verbitüvede järelliide -м- tegevuse algust tähistavaid verbe, nt: *висьмыны* 'haigestuma', *чотмыны* 'lonkama hakkama' (Žilina 1985: 88).

Jazvakomi dialektis väljendatakse alustamist lisaks -сь- sufiksile abil nt *бүрднө* 'nutma' > *бүрдсьинө* 'nutma hakkama' (Lõtkin 1961: 70).

Nii kirjakeeles kui ka ižma murdes on alustamise tähendust võimalus väljendada kahel viisil, nii sufiksile kui ka eraldi abisõnade abil. Sufiks, mida kasutatakse saamis- ja alustamise protsessi moodustamiseks on järgmised: -м-, -ам-, -амм-, -д-, -т-. Näiteks: *мэ тадз нужнэйма* 'ma jään vaeseks', *мичаммыны* 'selgeks saada (ilma kohta)', *луныс джэньдыны кучис* 'päev hakkas lüheneda', *кизертъчыны* 'vedelaks muutuma' (Sahharova ja Selkov 1976: 91-92). Abitegusõnu kasutatakse koos infinitiividega *мөдны*, *вошйыны* ja *кучны* 'alustama, hakkama, midagi ette võtta': *ми гижны кучам* 'me hakkame kirjutama'; *тэ гижны вошйин* 'sa hakkasid kirjutama'; *ти гижны мөданныд* 'teie hakkate kirjutama'. (Sahharova ja Selkov 1976: 87-88)

Petšora murdes esineb tunnus -дзь- alustamise moodustamiseks, nt *бөрдззыны* 'nutma hakkama' (Sahharova jt. 1976: 40).

Järgmiste sufiksile abil on võimalik moodustada alustamist Ülem-Võtsegda murdes: -сь- (hääletute konsonantide järel) ja -дз- (heliliste konsonantide ja vokaalide järel), näiteks *бөрдззини* 'nutma hakkama', *тшыксьини* 'määnduma' (Sorvatševa jt. 1966: 106). Samuti ka sõktõvkari dialektis osaleb sama tunnus -дз-, näiteks *бөрддзыны* 'nutma hakkama' (Žilina ja Baraksanov 1971: 149).

2.3. Põhiverbide omadused: transitiivsus ja tegevuslaad

Peatükkides 2.3.1 ja 2.3.2. antakse ülevaade kategooriatest, mille põhjal uuritakse abiverbide kasutamist. Selle töö jaoks valisin kahte olulist kategooriat, mis võib põhimõtteliselt mõjuda alustamise tähendusega abitegusõnade kasutamist: a) tegevuse suhe oma osalistega ja b) tegevuslaad ehk kestus (EKK 2007).

2.3.1 Transitiivsus ja refleksiivsus komi keeles

Tegevuse ja osaliste suhte järgi jagunevad tegusõnad sihilisteks ehk transitiivseteks, sihituteks ehk intransitiivseteks, enesekohasteks ehk refleksiivseteks ja kausatiivseteks tegusõnadeks. Sihilised on tegusõnad, mis tavaliselt esinevad koos sihitisega, nt *alustama (tööd)*. Sihitud on tegusõnad tavaliselt esinevad ilma sihitiseta, nt *elama, olema*. (EKK 2007)

Kausatiivsed tegusõnad väljendavad tegevuse põhjustamist või esile kutsumist, näiteks *söödma, liigutama* (EKK 2007). Eesti keeles – on kausatiivsuse markeriks *-ta-*, näiteks, *sula-ta-ma* (tr) ← *sula-ma* (itr), harva esineb variant *-t-*, nt *kee-t-ma* (tr) ← *keema* (itr). Kausatiivne on ka *-sta-* sufiks: *purustama*. (Nau ja Pakerys 2016: 91-92)

Komi keeles kausatiivi moodustatakse nii transitiivsetest kui ka intransitiivsetest verbitüvedest sufiksi *-õm/-õd* abil, nt *вурõтны* ja kirjakeeles *вурõдны* ‘panna kedagi midagi õmblema’. Teatud juhtudel võib kausatiivne sufiks suulises kõnes kahekordistuda, nt *уджõддõдны* ‘tööle panna’, *сейõддõдны* ‘sööma panna’. (Cypanov 2002: 28-29)

Enesekohased ehk refleksiivsed tegusõnad väljendavad seda, et tegevus on suunatud tegijale endale või toimub tegija endaga. Eesti keele refleksiivliited on *-u-*, *-bu-*, *-du-*, näiteks *tõmbuma, lükkuma, kaarduma, selguma* (EKK 2007). Komi keeles refleksiivse tegumoe verbid moodustatakse sufiksi *-сь(ы)-* abil, nt *нусьыны* ‘keetma (e keetmisega tegelema)’ (< *пуны* ‘keetma’), *вурсьыны* ‘õmblemisega tegeleda’ (< *вурны* ‘õmblema’). Sufiksil on ka allomorf *-ч(ы)*: *гартчыны* ‘keerlema’ (< *гартны* ‘keerama’). Vähestel verbidel on sufiksil sellised allomorfid nagu *-зь(ы)* ja *-дз(ы)*. (Cypanov 2002: 53) Refleksiivi sufiks on intransitiveerijad,

muudavad esialgse sihilise tüve sihituks või võimendavad intransitiivsuse tähendust, nt *пуны* ‘keetma’ > *путьыны* ‘keetmisega tegeleda’ (Cypanov 2002: 66).

2.3.2. Tegevuslaad komi keeles

Tegevuse kestuse põhjal eristatakse peamiselt kolme tegusõnade tähendusrühma: momentaansed, frekventatiivsed, kontinuatiivsed. Momentaansed tegusõnad väljendavad hetkelist või ühekordset tegevust, näiteks *haugatama*. (EKK 2007) Komi keeles momentaanseid verbe saab ära tunda -*ышт-*, -*өкт-*, -*өст-*, -*өбт-*, -*нит-*, -*овт-* (-*эвт-*) sufiksile abil, näiteks *керыштны* ‘maha raiuma’ (*керавны* ‘raiuma’) (ÜKKG).

Frekventatiivsed tegusõnad väljendavad korduvat tegevust, näiteks *hõikuma*, *limpsima* (EKK 2007). Komi keeles frekventatiivi tunnused on -*л-*, -*ывл-* ja -*лав-*, näiteks *бытшлыны* ‘torkima (korduvalt)’, *волывлыны* ‘läbi astuma (korduvalt)’, *шыблавны* ‘viskama (korduvalt või palju)’ (ÜKKG).

Magistritöös frekventatiivsuse all pean silmas ka multiobjektiivseid ja multisubjektiivseid verbe, mida moodustatakse -*ав-* (-*яв-*) sufiksile abil. Sellised verbid väljendavad paljude subjektide sooritatud või paljusid objekte puudutavat ja ajaliselt hajutatult toimuvat tegevust, näiteks *локтавны* (< *локны*) ‘tulema’, ‘kogunema’ (paljudest); *лэбавны* (< *лэбны*) ‘lendama (paljudest või eri suundades)’ jne. (ÜKKG)

Järgmisena on toodud näited multisubjektiivsusest ja multiobjektiivsusest, mis on kogutud sürjakomi korpusest (vt peatükk 3). Näites (2) võib jälgida kuidas muudab multisubjektiivne tunnus terve lause tähendust. Kui näites (2b) *кутісны муныны* tähendab, et maaelanikud hakkasid kõik samal ajal ära minema, siis näites (2a) *кутісны мунавны*, kus on lisatud multisubjektiivne tunnus -*ав-*, räägib meile sellest, et elanikud hakkasid aeg-ajalt tasapisi ära minema kaugetesse linnadesse.

(2) a. *Вочасөн сикт-грездса кутісны мунавны ылі каръясö.*

‘Tasapisi hakkasid maaelanikud ära minema kaugetesse linnadesse (aeg-ajalt tasapisi).’

b. *Вочасөн сикт-грездса кутісны мунны ылі каръясö.*

‘Tasapisi hakkasid maaelanikud ära minema kaugetesse linnadesse (kõik samal ajal).’

Multiobjektiivne näide:

Sama olukord on ka näites (3) ehk lauses (3a) Semen vaatas igäühte seisijat ja neid oli mitu või palju ning lauses (3b) ta lihtsalt hakkas vaatama seisjaid

(3) a. *Семен Миш збоймышитіс да кутіс видзöдавны сулалысьяссö.*

‘Semen Miš läks julgemaks ja hakkas vaatama seisjaid.’

b. *Семен Миш збоймышитіс да кутіс видзöдны сулалысьяссö.*

‘Semen Miš muutus julgemaks ja hakkas vaatama seisjaid’

Kontinuatiivsed tegusõnad väljendavad kestvat, pidevat tegevust, nt *vaatlema* (EKK 2007).

Komi keeles kontinuatiivseid verbe väljendatakse -ав- ja -öдл- abil, näiteks *уджавны* ‘töötama’, *дзирдавны* ‘blästet’, *чукрöдлыны* ‘мять’ (ÜKKG).

3. Materjali ja meetodi kirjeldus

Minu esimeseks ülesandeks oli leida kõik *alustamise* tähendusega abitegusõnad komi keeles. Selleks kasutasin ma erinevaid vene-komi ja komi-vene keele sõnaraamatuid. Sõnaraamatutes vaatasin verbe, mis vene keeles vastavad tähendusele *начинать* ‘hakkama’ ning komi keeles antud tähendusele vastavad järgmised verbid: *мӧдны, кутны, кутчысьны, пондыны, заводитны, босьтчыны*. Otsingul mõned sõnaraamatud annavad ‘hakkama’ tähenduses ka selliseid verbe nagu *джынъявны, коммӧдны* ja *заводитчыны*, mis tekkisid esialgu raskusi, kuid hiljem ilmses, et need verbid ei ole otseselt ‘hakkama’ tähenduses, nt *джынъявны* ja *коммӧдны*, mis on omavahel väga sarnases tähenduses ja tähendavad algust kui ‘hakkama midagi tarbima’. *Заводитчыны* on refleksiivtähenduses nagu vene keeles *начаться* ‘algama’.

Järgmisena vaatasin, milliste põhiverbidega tavaliselt esinevad alustamist tähistavad abitegusõnad. Lähemalt uurisin, kas põhiverbid on transitiivsed (sihilised) või intransitiivsed (sihitud); kontinuatiivsed (pidev tegevus), momentaansed (mittekestev tegevus) või frekventatiivsed (korduv tegevus); perfektiiivsed (lõpetatud tegevus) või imperfektiiivsed (lõpetamata v. kestev tegevus). Samuti vaatasin, kas on ka refleksiivseid (enesekohane) ja kausatiivseid (põhjustav) verbe. Nagu esimesed, veel mitte süstemaatilised otsimised näitasid, ei olnud mingit silmapaistavat kriteeriumi ja seejärel otsustati abitegusõnade uurimiseks valida kaks kriteeriumi, mis arvati, et võivad mõjutada abiverbide kasutamist ehk transitiivsus, sest mõned abiverbid eelistavad transitiivset, intransitiivset või refleksiivset põhiverbi ja tegulaad – nii et põhiverb ja abiverb peavad tegulaadilt ja aspektilt kokku klappima. Selleks kogusin näiteid ja koostasid oma andmebaasi sürjakomi korpuse (Komi-Zyrian Corpora http://komi-zyrian.web-corpora.net/index_en.html) baasil. Selle andmebaasi autor on Timofey Arkhangelskiy (vt Arkhangelskiy 2019). Antud korpus koosneb veebruarini 2019 ilmunud ajakirjandustekstidest. Andmebaasi esimene versioon avatati talvel 2019. aastal ja täiendatakse ka tänapäevani. Korpus on jagatud põhikorpuseks (*The main corpus*) ja sotsiaalvõrgustiku korpuseks (*The social media corpus*). Magistritöö uurimuseks valisin põhikorpuse, sest eesmärgiks oli uurida sürjakomi kirjakeelt. Antud korpus sisaldab 1,76 miljonit sõnet ja on ostismis funktsiooniks on olemas *lemma*, mis tähendab, et iga sõnavormi puhul on märgitud sõna algkuju. Iga sõnavormi puhul on märgitud selle grammatilised omadused: sõnaliik, arv, aeg jne. Kuna need korpused on nende

käitsi märkimiseks liiga suured, tehti märgistus automaatselt spetsiaalse programmi – morfoloogilise analüsaatori abil.

On olemas ka vanem komi keele korpus (*Корпус коми языка* <http://komicorpora.ru/>), mille koostati FU-Lab¹ juhtimisel. See sisaldab üle 60 miljoni sõnet ja sellel on sisseehitatud morfoloogiline analüsaator, kuid puudub grammatiliste parameetrite järgi otsimise funktsioon. Selle põhjusel põhineb minu magistritöö uurimus ainult uuema sürjakomi korpuse baasil.

Vajalikke näiteid otsisin järgmiste kriteeriumite järgi: abitegusõnad pidid esinema verbiga infinitiivis; abitegusõnad pidid olema ainult oleviku ja mineviku vormis, kuid mitte tuleviku vormis. Magistritöös ei võeta uurimise alla abitegusõnu tuleviku konstruksioonis, sest esimese ja teise isiku tuleviku vormid komi keeles on suures osas homonüümsed oleviku vormidega ning nad vajavad eraldi uurimist, kasutades näiteks küsitlust emakeele kõnelejatega. Verbid *заводитны*, *пондыны* ja *мӧдны* esinevad nii mineviku kui ka olevikus, kuid verb *кутны* magistritöös hakkab esinema ainult minevikus, sest selles vormis on väga selge faasi markeerimine võrreldes oleviku vormiga, kus tuleb lähemalt uurida, kas esineb prospektiiv või olevik (vt peatükk 4.5).

Kuna uuem sürjakomi korpus on väiksem, võrreldes FU-Labi komi keele korpusega, siis ei saanud ma näiteid kõikide leitud abiverbidega. Seega käsitletakse töös ainult nelja abiverbi ‘hakkama’ tähenduses: *мӧдны*, *кутны*, *заводитны* ja *пондыны*.

Järgmisena, lähtudes koostatud andmebaasist, koostasin ma Excel’i tabeli, kuhu panin kirja kõik põhitegusõnad, mis esinevad eeltähendatud abiverbidega, koos tõlkega eesti keelde ning kirjeldusega. Kirjelduse all mõtlen verbide grammatilisi omadusi (transitiivne/intransitiivne, perfektiiivne/imperfektiiivne, kontinuatiivne/frekventatiivne/momentaanne). Excel’i tabel on mu töö põhiline instrument, millega vaatan sagedusi ja korrelatsioone.

¹ FU-Lab = Финн-йӧгра кывъяслы информатика отсӧг кузя регионкостса лаборатория ‘The Finno-Ugric Laboratory for Support of the Electronic Representation of Regional Languages’.

4. Analüüsi osa

Magistritöö neljandas osas uuritakse lähemalt abiverbe *мӧдны*, *кутны*, *пондыны* ja *заводитны* alustamise tähenduses, vaadeldakse nende funktsioonide erinevust ning püütakse tõestada hüpoteesi, et komi ‘*alustama*’ abiverbid ei ole sünonüümsed. Töös uuritakse põhiverbide omaduste kriteeriumeid vaadates nende isiku, aega, eitust, aspekti ja aktionsarti ning transitivisust ja refleksiivsust. Samuti antud peatükis antakse ka lühiülevaade magistritöö autori andmekogust, käsitletakse, kui palju üldiselt ning kui palju erinevaid põhiverbe esines ja missuguses kontekstis näited figureerisid.

4.1. Andmekogu ülevaade

Töö analüüsimiseks olid valitud ainult need näited, mis vastavad järgmistele kriteeriumitele:

1. Abiverb peab olema olevikus või minevikus;
2. Abiverbile järgneb põhiverb infinitiivi vormis;
3. Olid kõrvaldatud korduvnäited;

Korpuses *lemma* kaudu otsides, annab *кутны* verbi 5604 näites, millest uurimistöös kasutan 379 näidet. *Мӧдны* esines 3333 näites ning analüüsimise alla kuulub 93 näidet. *Заводитны* korpuses oli 1221 näidet ja töös kasutatakse 263 näidet. Kõige vähem esines sürjakomi korpuses *пондыны* verbi ehk 897 korda ja 165 kasutatakse analüüsimisel.

Sürjakomi korpuses vastas otsingu kriteeriumitele kokku 900 näidet (vt Tabel 1), mille põhjal ilmnes 315 erinevat põhiverbi.

Tabel 1.

abiverb	<i>кутны</i>	<i>заводитны</i>	<i>пондыны</i>	<i>мӧдны</i>	kokku
sagedus korpuses	5604	1221	897	3333	11055
valitud töö jaoks	379	263	165	93	900

Nagu oli juba mainitud, korpuse näidete põhjal ilmnes 315 erinevat verbi, kuid koostatud andmekogumikus ehk Excel tabelis sisaldab 396 verbi, sest samal tegusõnal võib olla kaks või rohkem tähendust ning on võimalus, et ta muudab oma tähenduse lähtudes kontekstist. Kõikide verbide tähendustel on tabelis oma rida, kus järgneb grammatiline kirjeldus, tõlge, sagedus ja milliste abiverbidega esineb ning lausete numbrid, mis viidavad samuti koostatud Word'i failile, kus on korpusest välja toodud ja nummerdatud vajalikud laused analüüsimise jaoks.

Lausete kontekst korpuses oli väga erinev ehk uudised ajalehtedest, mis oli seotud erinevate teemadega, nt poliitika, sotsioloogia, kultuur, regionaal uudised. Samuti esinesid ka luuletused, näited ilukirjandusest, rahvajutud, legendid ja erinevad lood. Näited olid nii pikad kui ka lühikesed ja vahepeal ühes lauses võib esineda mitu vajalikku töö analüüsi jaoks abi- või põhiverbi.

4.2. Abitegusõna *мөдны*

4.2.1. Abitegusõnaga *мөдны* esinenud sagedamad põhiverbid

Korpuse põhjal on analüüsitud 93 lauset kokku 74 erineva põhiverbiga infinitiivi vormis, mis järgnesid abitegusõnale *мөдны*. Sagedamateks sõnadeks lugesin kõik verbid, mis esinesid näidetes rohkem kui kaks korda. Sulgudes on märgitud kui palju antud verbi kasutati.

Nendest on kõige sagedamad järgmised verbid: *мунны* 'minema' (5) (vt 4); *петны* 'väljuma' (4) (vt 5); *сёрнитны* 'rääkima' (4) (vt 6); *казявны* 'märkama' (3) (vt 7);

(4) *Бергөдчылі да казялі, кыдзи батьө мөдіс зуйгыны-мунны сиктлань.*

'Vaatasin korra tagasi ja märkasin, et isa hakkas vantsima-minema küla poole.'

(5) — *Но өд государстволөн му пытиса озырлуньясыс йөзлөн, кодъяс олөны таніму пуксьөмсяньыс,— ку пытисьыс мөдіс петны Серафим.*

'Kuid riigi maavarad on ju nende inimeste omad, kes elavad siin maailma loomisest saati, — hakkas endast välja minema Serafim.'

(6) *...пыр тиөкыдджыка мөдісны сёрнитны челядьөс чужтысьяслөн кывкутөм йылысь.*

'...aina sagedamini hakati rääkima lapsi sünnitavate [naiste] vastutuse kohta.'

(7) *Но помланьыс менам бура нин кутис артмыны донъялөмыс, мөди казявны кутшоьмкө тырмытөмторъяс, сорсьөмъяс.*

‘Kuid lõpu poole hakkas mul hindamine juba hästi välja tulema, hakkasin märkama mingeid puudusi, vigu.’

4.2.2. Abiverbi мөдны kasutamise eripära

Selles osas antakse ülevaade, millistes vormides ja milliste põhiverbidega esineb abiverb мөдны.

4.2.2.1. Aeg, isik, arv

Korpuse põhjal võib välja tuua, et мөдны ‘hakkama’ rohkesti kasutatakse mineviku vormis ning kolmandas isikus nii ainsuses kui ka mitmuses. Kõige sagedamini verb esineb ainsuse kolmanda isikus (pst, 3 sg), mis figureerib lausetes 39 korda, näiteks:

(8) *А дзоридз мөдис нярмыны*

‘Aga lill hakkas närbuma.’

Teine sagedasti kasutatav vorm on mitmuse kolmas isik minevikus (pst, 3 pl), mida leidub näidetes 27 korda, nt:

(9) *Дзикөдз быд ногыс мөдисны дзескөдны сиктса коми морттө.*

‘Täiesti igal viisil hakati rõhuma komi maainimest.’

Sagedasti tuleb lausetes ette mineviku vorm ainsuse esimeses isikus (pst, 1 sg), mida esines 13 korda, näiteks:

(10) — *1987-өд воын мөди лэптыны керка.*

‘1987. aastal hakkasin ehitama maja.’

Komi keeles kasutatakse ka nn teist minevikku, mille tunnuseks on -өм. Teine minevik komi keeles tähendab jutustaja poolt nägemata, teistelt kuulnud tegevust: *Иван мунөма* ‘Selgus, et Ivan lahkus’. (Lõtkin 1955: 215) Vaatamata sellele, et keeles kasutatakse teist minevikku sageli, esines abiverb мөдны selles vormis ainult üks kord:

(11) *Сэсса вывти унаөн лоөмаөсь, абу мөдөмаөсь төрны да шуөмаөсь разөдчыны.*

‘Siis sai neid liiga palju, [nad] ei mahtunud (sõnasõnalt: ei hakanud mahtuma) enam ja otsustasid laiali minna.’

Kõige vähem leidus *мөдны* oleviku vormis kolmandas isikus (vt 12):

(12) *Көнкө орчча йöрас, буракö, кылö гажтöм омлялöм, а сэсся мян понным воча мөдö вурзавны.*

‘Kuskil naaberöuel, tundub, on kuulda nukrat ulumist, ja siis hakkab meie koer vastu ulguma.’

4.2.2.2. *Мөдны* põhiverbide grammatilised aspektid

Abiverbiga *мөдны* esinevad sagedamini intransitiivsed, imperfektiivsed ja kontinuatiivsed põhiverbid. Selliseid verbe leidus mu kogutud andmebaasis 40.

(13) *Көнкө орчча йöрас, буракö, кылö гажтöм омлялöм, а сэсся мян понным воча мөдö вурзавны.*

‘Kuskil naaberöuel, tundub, on kuulda nukrat ulumist, ja siis hakkab meie koer vastu ulguma.’

23 korral kasutati transitiivseid, imperfektiivseid ja kontinuatiivseid verbe:

(14) *...та вöсна и дасьсö мөдiм босьтны.*

‘...sellepärast hakkasimegi võtma seda, mis on valmis juba.’

Vähem (9) esines intransitiivseid, imperfektiivseid ja frekventatiivseid verbe.

(15) *—Бөрья кадас тиöкыдджыка мөдiм ветлывны.*

‘—Viimasel ajal hakkasime sagedamini käima [seal].’

Vaid 4 korral esines transitiivseid, imperfektiivseid ja frekventatiivseid verbe, näiteks:

(16) *Мөдiсны котыртны картофельöн могмөдысьяс костын тендерьяс...*

‘Hakati korraldama hankeid kartuliga varustajatele...’

4.2.2.2.1. Refleksiivsed ja kausatiivsed põhiverbid

Refleksiiv- ja kausatiivverbe abitegusõnaga *мөдны* korpuses ei esinenud palju. Kausatiivverb esines üks kord järgmises näites:

(17) *И кор том корреспондентъяслы сетісны кыв, ставөн мөдісны эскөдны, мый буретш налөн петасыс медся аслыспөлөс.*

‘Ja kui anti sõna noortele korrespondentidele, hakkasid kõik veenma, et just nende väljaanne on kõige omapärasem.’

Refleksiivverbe oli 10, nagu järgmises näites:

(18) *Старик лэдзис малича юрсө да мөдіс кывзысьны.*

‘Vanamees võttis maalitsa kapuutsi ära ja hakkas kuulama.’

4.3. Abitegusõna *пондыны*

4.3.1. Abitegusõnaga *пондыны* esinenud sagedamad põhiverbid

Sürjakomi korpusel baasil oli analüüsitud 165 näidet. Abitegusõnaga *пондыны* ‘hakkama’ esines 106 erinevat verbi, millest kõige sagedamini kasutatakse järgmisi: *уджавны* ‘töötama’ (5) (vt 19); *сёрнитны* ‘rääkima’ (6) (vt 20); *виччысьны* ‘ootama’ (3) (vt 21); *майшасьны* ‘muretsema’ (3) (vt 22); *кайтны* ‘kordama’ (3) (vt 23); *копрасьны* ‘kummardama’ (3) (vt 24);

(19) *Сыктывкарса Кырулын автовокзал, кодөс пөдлавлісны 2014 вося ноябрын, бара пондіс уджавны.*

‘Söktövkari Kõrulis hakkas jälle töötama bussijaam, mis pandi 2014. a. novembris kinni.’

(20) *Он кө понды сёрнитны – некод оз отсав».*

‘Kui [sa] ei hakka rääkima – keegi ei aita.’

(21) *И сувтіс ныв водзө да пондіс виччысьны.*

‘Ja seisis tüdruku ette ning hakkas ootama.’

(22) *Отптый да Маюръ бара пондісны майшасьны.*

‘Отptõj ja Majur hakkasid jälle muretsema.’

(23) *Пондiс кытишлавны да кайтны.*

‘Hakkas tiirlema ja kordama.’

(24) *Кыддзöй пондiс копрасьны.*

‘[Mu] kasepuu hakkas kummardama.’

4.3.2. Пондыны abiverbi kasutamise eripära

4.3.2.1. Aeg, isik, arv

Korpuse baasil esitatud näidete põhjal võib nentida, et abiverbi *пондыны* kasutatakse samuti rohkem mineviku vormis ja kolmandas isikus nii ainsuses kui ka mitmuses. Seda esines ainsuses 86 korda (vt 25) ja mitmuses 39 korda (vt 26):

(25) *А сийö пондiс ваксьыны, енэжсьыс вылөджык быдмис, кинас клопайтны мөдiс да котöртiс.*

‘Aga tema hakkas naerma, taevast kõrgemale kasvas, käega hakkas plaksutama ja jooksis minema.’

(26) *Матiгöгöрса керкаясын олысьяс пыр жö пондiсны норасьны сьöкыд техника журъялөм вылө.*

‘Lähedaste majade elanikud hakkasid kohe kurtma rasketehnika ringi kihutamise üle.’

Sagedasti tuleb lausetes ette ka mineviku vorm ainsuse esimeses isikus (pst, 1 sg), mida esines 12 korda (vt 27):

(27) *Сыкөд аддзысьлөмсö и пондi висьтаваны.*

‘Temaga kohtumisest hakkasingi rääkima.’

Väga vähe esines *пондыны* oleviku ja teise mineviku vormides: PRS3SG (vt 28), 2PST3PL (vt 29), mis esines 4 korda. Kõige vähem leidus *пондыны* vormides: 2PST3SG (vt 30), negPR3SG (vt 31), PST3SG (vt 32 ja 33), PRS3PL (vt 34).

(28) *Сэни вегыльыд поздысьö да пондö юны пемöслысь вирсö, нёнялö госсö.*

‘Seal uss pesitsebki ja hakkab jooma looma verd, imeb [ta] rasva.’

(29) *Татчӧс йӧвсӧ да яйсӧ **пондӧмаӧсь** инавны и Изъваысь ас вылӧ уджалысьяс.*

‘Kohalikku piima ja liha on hakanud turustama ka Ižma eraettevõtjad.’

(30) *Ӧньӧ аслас ёсь кывйӧн да вежӧрӧн **пондӧма** венны ёртсӧ.*

‘Ӧnjö on oma terava keele ja mõistusega hakanud sõbrast jagu saama.’

Näidetes abiverb *пондыны* esines ka negatiivses vormis, kus marker *эз* näitab kolmanda isiku minevikku vormi nt, *эз понды*,:

(31) *Коркӧ наӧн вывти ёна шыбласъл ім, изкар стеньн уна из эз **понды** тырмыны...*

‘Kunagi loopisime neid liiga palju, kindluse seinast jäi palju kive puudu (sõna sõnalt ei hakanud piisav olema)...’

(32) *...мый и менам **пондыліс** гилявны кыткӧ ныр пытишкӧй.*

‘...et ka minul hakkas (korra) kōdi olema kuskil nina seest.’

(33) *Сӧмын ӧти тайӧ мӧвпсыс сьӧлӧмӧй **пондывліс** тӧпкыны ӧдйӧджык...*

‘Üksnes sellest mõttest hakkas (mõnikord) [mu] süda kiiremini tuksuma...’

(34) *Челядь дугдӧны кывны асьнысӧ комиясӧн, **пондӧны** яндысьны мам сёрнысь...*

‘Lapsed ei tunne ennast komidena, hakkavad häbenema emakeelset kõnet...’

4.3.2.2. *Пондыны* põhiverbide grammatilised aspektid

Abitegusõna *пондыны* abitegusõna esines sagedamini koos põhiverbidega, mis on intransitiivsed, imperfektiivsed ja kontinuatiivsed, mida leidis mu kogutud andmebaasis 59 (vt 35). 27 korral kasutati transitiivseid, imperfektiivseid ja kontinuatiivseid verbe (vt 36). Sagedasti tuleb lausetes ette intransitiivsed, imperfektiivsed ja frekventatiivsed verbid. Selliseid näiteid leidis 16 (vt 37). Ainult ühel korral esinesid transitiivsed, imperfektiivsed, frekventatiivsed (vt 38) ning transitiivsed, perfektiivsed, kontinuatiivsed (vt 39).

(35) — *Сійӧ тэрыба пондӧс **пасътасьны**.*

‘— Ta hakkas kiiresti riietuma.’

(36) *Сійö водіс му вылас да пондіс **виччысьны**.*

‘Та heitis maha ja hakkas ootama.’

(37) *Повзьём вöснаыс сьёлöмыс пондіс **чеччыны**.*

‘Ehmatuses hakkas [ta] süda hüppama.’

(38) *Ме испытанньöтöг тöда аслам йенъяслысь вынсö, — войтыр вылö кусöм синмөн видзöдигтыр пондіс **дольны** сійö.*

‘Ma tean ilma katseta oma jumalate võimu, – hakkas ta kordama vaadates rahvast kustunud pilguga.’

(39) *Пырöмсянь нин понді **синмавны** прöст пуклöс...*

‘Juba sisse astudes hakkasin silmadega otsima vaba istet...’

4.3.2.2.1. Refleksiivsed ja kausatiivsed põhiverbid

Kausatiivverbe abitegusõnaga *пондыны* ei esinenud, kuid esines 20 refleksiivverbi, näiteks:

(40) *А сэссия... нюр синъяс гөгөр пондісны мыччасьны енэж рёма дзоридзьяс.*

‘Ja siis... soo silmade ümber hakkasid ilmuma taevakarva lilled.’

4.4. Abitegusõna *заводитны*

4.4.1. Abitegusõna *заводитны* esinenud sagedamad põhiverbid

Заводитны abitegusõna analüüsiti 263 näite põhjal. Abiverb esines koos 110 erineva põhiverbiga ning kõige sagedamini kasutatakse järgmiseid:

уджавны ‘töötama’ (39);

стрöитны ‘ehitama’ (10);

вöчны ‘tegeva’ (8);

ветлөдлыны ‘käima’ (7);

кыпöдны ‘tõstma’ (7);

велӧдны ‘õpetama’ (5);
сёрнитны ‘rääkima’ (5);
ворсны ‘mängima’ (4);
дасьтысьны ‘valmistuma’ (4);
котравны ‘jooksma’ (4);
сьывны ‘laulma’ (4);
чукӧртны ‘korjama’ (4);
сетны ‘andma’ (4);
гижны ‘kirjutama’ (3);
видлавны ‘vaatlema’ (3);
лӧсьӧдчыны ‘valmistuma’ (3);
бурдӧдчыны ‘ravima; terveks saama’ (3);
тэчны ‘laduma’ (3);
бӧрдны ‘nutma’ (3);
пӧртны олӧмӧ ‘ellu viima’ (3);
лӧсьӧдны ‘valmistama’ (3);
лыддъыны ‘lugema’ (3);

Järgmisena on toodud mõned näited sagedamate põhiverbidega:

(41) Санаторийсӧ заводитисны **стрӧитны** 1986 воын.

‘Sanatoorium hakati ehitama 1986. aastal.’

(42) Пожӧгса школаын велӧдчигӧн заводитӧма **тэчны** кывбурьяс.

‘Õppides Požõgi koolis on [ta] hakanud luuletusi looma.’

(43) *Кыв шутӧг заводитӧ **котравны** керка пасьта ...*

‘Sõna lausumata hakkab jooksmata mööda maja...’

(44) *Жюрисалӧн синмыс паськаліс, кор заводитӧм быдӧнлы тӧдса «У солдата выходнойсӧ» **сьивны** комиӧн!*

‘Žüriil suurenesid silmad, kui hakkasime laulma kõigile tuttavat [laulu] „Sõduril on puhkeräev“ komi keeles!’

(45) *Во сайын зон заводитӧма **вӧчны** кутшӧмсюрӧ кывкӧртӧдъяс.*

‘Aasta tagasi on poiss hakanud tegema mõningaid kokkuvõtteid.’

(46) *Дас кык арӧсӧн Настя заводитӧма **ветлӧдлыны** ачыс.*

‘Kaheteistkümnendaastaselt on Nastja hakanud ise käima.’

4.4.2. Abiverbi *заводитны* kasutamise eripära

4.4.2.1. Aeg, isik, arv

Abitegusõna *заводитны* kasutatakse samuti palju minevikus kolmandas isikus nii ainsuses (vt 47) kui ka mitmuses (vt 48). Ainsuses leidub 59 näidet ja mitmuses 54. Samuti abiverb mineviku vormis esines ka esimeses isikus 17 korral (vt 52).

Antud tegusõna erineb selle poolest, et seda kasutatakse väga palju teise mineviku vormis. Nagu ka esimese mineviku vormis nii ka teises minevikus rohkesti kasutatakse kolmanda ainsuse isikus, mida näidetes leidis 24 (vt 49) ja kolmanda mitmuse isikus, mida oli 18 (vt 54).

Abiverb esineb 24 korda infinitiivis (vt 50) ning võrreldes teiste abiverbidega esineb *заводитны* rohkesti olevikus vormides, nt: PRS3SG (vt 49), mida leidub 26 korda ning PRS3PL (vt 53), mida esines 18 korda. Juba vähem oli kasutusel abiverb mineviku esimese mitmuse isikus (vt 55), mis oli näidetes 9 korda. Kõige vähem leidis *заводитны* järgmistes vormides: PST2PL (vt 56), 2PST3SG (*заводитлӧма* (vt 57)), PST3PL (*заводитлісны* (vt 58)), PST3SG (*заводитліс* (vt 59)), PST2SG (vt 60).

(47) *На бӧрын татишӧм водзмӧстчӧмыс **заводитіс** дудны.*

‘Pärast neid hakkas selline initsiatiiv toppama jääma.’

(48) *Авария колясъяссö **заводитисны** бырöдны төвшөр төлысь 16 лунö нин.*

‘Avarii jälgi hakati likvideerima ja 16. jaanuaril.’

(49) *Овлö нö, муö усьö кутишöмкö град выв пуктаслөн тусьыс да **заводитö** быдмыны мортлөн идöртөг.*

‘Juhtub, et mingisuguse juurvilja seeme kukub maha ja hakkab kasvama inimese hooldeta.’

(50) *Матысса төлысь чöжөн көсйöны помавны фундаментсö да **заводитны** кыпöдны сёяннлысь стенъяссö ...*

‘Lähima kuu jooksul tahetakse lõpetada vundament ja hakata ehitama söökla seinad...’

(51) *Сэсса дыр мөвпалём бöрын босьтöма канва, бисер и схема серти **заводитöма** кыны серпасъяс.*

‘Siis pärast pikka mõtlemist on [ta] võtnud kanvaa, helmed ja hakkanud skeemi järgi tikkima mustreid.’

(52) *Найö аддзöмаöсь кузь кокатö да **заводитöмаöсь** увтны...*

‘Nad on näinud pikkajalgset ja hakkanud haukuma...’

(53) *Та вöсна унаөн **заводитöны** корсьны мусуксö öтуввезйысь...*

‘Seetõttu hakkavad palju otsima kallimat veebist...’

(54) *Командаын **заводити** ворсны, кор главнöй тренерлысь «рульсö» кias босьтис Андрей Панин.*

‘Meeskonnas hakkasin mängima kui peatreeneri „rooli“ võttis oma kätte Andrei Panin.’

(55) *Кор **заводитим** лэдзны асланым класслысь газет, гөгөрвоана лои, кыдзи чужöны статьяс...*

‘Kui hakkasime välja andma oma klassi ajalehte, sai selgeks kuidas sünnivad artiklid...’

(56) *Аттöбала Тиянöс, мый сэтшöм зиля **заводитинныд** ловзьöдны*

Коми Республикаын роч хоккей кыдзи национальнöй спорт.

‘Täna teid, et nii aktiivselt hakkasite Komi Vabariigi elustama vene jäähokit kui rahvussporti.’

(57) *Мужичöй нö заводитлöма öзтыны Кекурса лавка.*

‘Mees olevat hakanud põlema panema Kekuri poodi.’

(58) *Матö нелямын во сайын Афганистанын роч военнойяс заводитлисны миритны сэтчöс власьтöс да зыксъысь-воюйтъысь душманъясöс.*

‘Ligi 40 aastat tagasi hakkasid (korraks) vene sõjaväelased Afganistaanis lepitama sealset võimu ja sõdivaid dušmaane.’

(59) *Бдэжыд батыным эз радейтлы висътасъны война йывсьыд, пыр и заводитлис бöрдны...*

‘Vanaisal ei meeldinud rääkida sõjast, koheleselt hakkas nutma...’

(60) *–Руслан, мыйла тэ заводитин туювны коми культура да история, öд тэ локтöм морт?*

‘–Ruslan, miks hakkasid sa uurima komi kultuuri ja ajalugu, sa oled ju mujalt tulnud?’

4.4.2.2. *Заводитны* põhiverbide grammatilised aspektid

Заводитны abitegusõna kasutatakse nii intransitiivsete kui ka transitiivsete verbidega, millel on imperfektiivne ja kontinuatiivne tähendus. Samuti näidete põhjal võime näha, et harva kasutatakse frekventatiivseid ning ei esine perfektiivseid verbe. Transitiivseid, imperfektiivseid ja frekventatiivseid verbe andmebaasis esines 5 korda (vt 63) ning intransitiivseid, imperfektiivseid, frekventatiivseid verbe kasutati 3 korda (vt 64). Intransitiivseid, imperfektiivseid, kontinuatiivseid tegusõnu esines kõige rohkem ehk 55 korda (vt 61) ja 46 korral leidis transitiivseid, imperfektiivseid, kontinuatiivseid verbe (vt 62).

(61) *Сентябрын заводитöны велöдчыны и школьникъяс, и студентъяс.*

‘Septembris hakkavad õppima nii koolilapsed kui ka üliõpilased.’

(62) — *Сэсся ме лöсьöди скöt да заводити ытшкыны сійöс.*

‘— Siis soetasin ma koduloomad ja hakkasin niitma seda (karuputke).’

(63) *Та бõрын õдийõ котõртис чомйõ да кыскис яцикысь рация, нюжõдис антенна да заводитис **корны** сиктса связистõс*

‘Pärast seda jooksis kiiresti onni ja võttis sahtlist raadijaama, tõmbas antenni välja ja hakkas kutsuma küla sidetõõtajat ...’

(64) *Сõмын ускõттõбõ бõрын заводитõмаõсь **вõрõдчыны**.*

‘Alles pärast õnnetust on hakatud liigutama.’

4.4.2.2.1. Refleksiivsed ja kausatiivsed põhiverbid

Refleksiivseid verbe esines 20, nt:

(65) *Лариса казътылõ, фотографируйтан уджõ заводитõма **пырõдчыны**, кор важ фотоаппаратыс жугалõма.*

‘Larissa meenutab, fotografeerimise töösse hakkas [ta] süvenema, kui on vana fotoaparaat katki läinud.’

Kausatiivseid verbe, mis oleks moodustatud verbitüvedest ei esinenud antud abitegusõnaga.

4.5. Abitegusõna *кутны*

Selles peatükis antakse ülevaade abitegusõna *кутны* kasutamisest *alustamise* tähenduses. Nagu oli räägitud kolmandas osas, esineb antud abitegusõna ainult mineviku vormis, sest oleviku vormis tuleb lähemalt uurida, kas esineb prospektiiv või olevik.

Erelt (2008: 46) väidab, et prospektiiv liigitub markeerimata prospektiiviks ehk proksimatiiviks ja markeeritud prospektiiviks, mida nt eesti keeles nimetatakse ka avertiiviks. Avertiiv näitab, et sündmus oli peaaegu toimumas, kuid jäi siiski toimumata. Eesti keeles väljendab avertiivset tähendust *pidama*-verbi imperfektivorm + *ma*-infinitiiv, nt *Klaas pidi maha kukkuma*. (Erelt 2008: 48)

Proksimatiivi saab kasutada nii mineviku- kui ka olevikusündmuste korral ja markeerimatus seisneb sellest, et ta jätab lahtiseks, kas sündmus leiab/leidis hiljem tegelikult aset või mitte nagu võib jälgida seda järgmistes näidetes (Erelt 2008: 46):

- (66) a) *Puder tahtis/tahab põhja kõrbeda*
b) *Puder tahtis põhja kõrbeda, kuid õnneks ei kõrbenud*
c) *Puder tahtis põhja kõrbeda ja kahjuks kõrbeski.*

4.5.1. Abitegusõnaga *кутны* esinenud sagedamad põhiverbid

Кутны abitegusõna esines koos 203 erineva põhiverbidega ning kõige sagedamini kasutatakse järgmiseid:

уджавны 'töötama' (16);

юасьны 'küsitama' (8);

сёрнитны 'rääkima' (7);

мõвпавны 'mõtlemata' (7);

шунны 'kutsuma' (7);

овны 'elama' (6);

тõдны 'teadma' (5);

гõгõрвоны 'aru saama' (5);

волены 'läbi astuma' (5);

лонны 'saama' (4);

корны 'paluma' (4);

босьтны 'võtma' (4);

ветлõдлыны 'käima' (4);

лэбавны 'lendama' (3);

доршасьны 'ilmuma (pisarate kohta)' (3);

корны 'kutsuma' (3);

артмыны 'välja tulema' (3);

матыстчыны ‘lähenema’ (3);

ворсны ‘mängima’ (3);

дасътысьны ‘valmistuma’ (3);

аддзыны ‘nägema’ (3);

казявны ‘märkama’ (3);

серавны ‘naerma’ (3);

велӧдны ‘õpetama’ (3);

горзыны ‘karjuma’ (3);

кывны ‘kuulda olema’ (3);

сетны ‘andma’ (3).

Mõned näited sagedamate põhiverbidega:

(67) *Ме ӧд, кагук, дзик омӧля куті аддзыны.*

‘Ma ju, lapsuke, täitsa kehvasti hakkasin nägema.’

(68) *Сувтісны нюр шӧрӧ да кутісны горзыны: «Кодзулса!*

‘Seisid keset sood ja hakkasid karjuma: „Kodzulsa!“’

(69) *Торйӧдчигӧн нин казялі, Алексей Александровичлӧн кутіс доршасъны синваыс.*

‘Juba minnes lahku märkasin, Aleksei Aleksandrovitšil hakkasid tulema pisarad.’

(70) *Коркӧ ӧти съӧкыд рытӧ куті мӧвпавны аслам радейтчӧм йылысь.*

‘Kunagi ühel raskel õhtul hakkasin mõtlema oma armastusest.’

4.5.2. Abiverbi *кутны* kasutamise eripära

4.5.2.1. Aeg, isik, arv

Кутны abitegusõna samuti enamasti kasutatakse kolmandas isikus ainsuses kui ka mitmuses. Abitegusõna *кутны* kasutatakse samuti enamasti kolmandas isikus ainsuses kui ka mitmuses. Ainsuses leidis 165 (vt 71) näidet ning mitmuses 135 (vt 72). Kasutatav on ka mineviku esimeses isikus ning rohkesti esineb abitegusõna ainsuses ehk 31 korda (vt 73) ja mitmuses ehk 27 korda (vt 74). Produktiivselt kasutatakse ka teist minevikku, kuigi mitte nii sageli kui *заводитны* puhul. Teises minevikus antud abiverbi kasutatakse mitmuses kolmandas isikus, mida oli näidetes esitatud 14 korda (vt 75) ja ainsuse kolmandas isikus, mis oli esinenud kuues näites (vt 76). Kõige vähem oli kasutusel mineviku ainsuse teist isikut ning näidetes oli esitatud vaid 4 korda (vt 77).

(71) *Аддзынытö омöля **кути** аддзыны, а пельясыд менам сюсьöсь на.*

‘Nägema hakkasin kehvasti aga kuulmine on mul veel terav.’

(72) *Найö велалісны да асьныс сэсся **кутісны** корны.*

‘Nad harjusid ära ja hakkasid ise siis paluma.’

(73) *Но боксысь эг дугöдчы, ёнджыка на **кути** дасьтысьны виль тыш-вен кежлö.*

‘Kuid poksist ei loobunud [ma], veelgi rohkem hakkasin valmistuma uuteks võistlusteks.’

(74) *Кор **кутім** лэчыны гöра йывсьыс исковтiгмоз, Саша чойöй усис.*

‘Kui hakkasime libistades minema mäest alla, öde Saša kukkus.’

(75) *Сэтчöс олысьяслөн кывьяс серти, во кумсё сайын пö енэжсьыс изьяс **кутöмайсь** усьласьны.*

‘Sealsete elanike ütlemise järgi on umbes 300 aastat tagasi taevast hakanud kivid kukkuma.’

(76) *Дядьöйд дзебсьöма йирк вылас да **кутöма** шыбласьны сэтчö сайöдöм көлуйөн.*

‘Mees on pugunud pööningule ja hakanud loopima sinna peidetud asju.’

Kõige vähem esines кутны teises isikus. Korpuses oli leitud neli näidet antud vormis.

(77) *Вывти тай ныртö вылö кутин лэптавны.*

‘[Sa] hakkasid nina liigselt püsti ajama.’

4.5.2.2. Кутны põhiverbide grammatilised aspektid

Kõige sagedamini esines abitegusõna кутны antud korpuses intransitiivsete, imperfektiivsete ja kontinuatiivsete verbidega – 94 korral, nt:

(78) – *Мы-ый?! – чуймигтырйи горөдiс бать да кутiс локны <...> тыис вылö.*

‘– Mis?! – imestades karjatas isa ja hakkas lähenema <...> pojale.’

Rohkesti kasutatakse koos selle abitegusõnaga ka transitiivseid, imperfektiivsed, kontinuatiivsed verbe, mida leidus näidetes 68 korda, näiteks:

(79) *Казялинныд кө, мый көнкө кутiс сотчыны, видлöй кусөдны асьныд.*

‘Kui märkasite, et kuskil hakkas põlema, proovige kustutada ise.’

Juba vähem esinevad frekventatiivsed verbid. Intransitiivseid, imperfektiivseid, frekventatiivseid oli 26 näidetes (vt 80) ja transitiivsete, imperfektiivsete ja frekventatiivsete kohta leidus 9 näidet (vt 81).

(80) *Миян сиктын нывбабаяс сэки ёна кутiсны пуны аскур.*

‘Meie külas hakkasid naised siis tegema palju puskarit.’

(81) *Но кыдзи кутiм котыртлыны Петербургын коми сёян-юанлысь лунъяс, восьти аслым выль аслыссикас көръяс ...*

‘Kuid kui hakkasime korraldama Peterburis komi köögi päevi, avastasin enda jaoks uusi omapäraseid maitseid...’

Väga harva esineb koos abitegusõnaga perfektiivne verb, mida võib näha allpool esitatud näidetes.

Transitiivne, perfektiivne, kontinuatiivne (2), nt:

(82) *Окота юавны: кор мортыс кутiс лыддыны асьсö став му-ва вылас көзьяинөн?*

‘Tahaks küsida: millal hakkasi inimene pidama ennast kogu looduse peremeheks?’

Transitiivne, perfektivne, frekventatiivne (2), nt:

(83) *А Муромын пансьома смута, йӧзыс кутӧмаӧсь **виавны** ӧта-мӧдсӧ.*

‘Aga Muromis puhkes mäss, inimesed hakkasid tapma üksteist.’

Intransitiivne, perfektivne, kontinuatiivne (2), nt:

(84) ***Кутисны** паньдасьны воча вобысь машинаяс.*

‘Hakkasid vastu tulema autod.’

4.5.2.2.1. Refleksiivsed ja kausatiivsed põhiverbid

Abitegusõnaga *кутны* esines 36 refleksiivverbi, näiteks:

(85) *Машинаӧ пуксьӧм бӧрын унджыкӧн кутисны **тасмаасьны** и пода йӧзлы туйсӧ сетӧны.*

‘Istudes autosse, hakkas enamik inimesi rihma peale panema ja jalakäijatele teed andma.’

Kausatiivverbe oli vähem ehk 5, näiteks:

(86) *Сэся кутим **зумьдмӧдны** берегсӧ.*

‘Siis hakkasime tugevdama kallast.’

Koos kõikide abitegusõnadega esines 86 refleksiivverbi, millest *мӧдны* verbiga oli 10, *пондыны* ja *заводитны* verbidega esines 20 ning *кутны* abitegusõnaga oli 36.

Tabel 2.

Abiverbid	<i>Мӧдны</i>	<i>Пондыны</i>	<i>Заводитны</i>	<i>Кутны</i>	Кокку
Refleksiivverbide sagedus	10	20	20	36	66
Refleksiivverbide esinemine protsentides	15,15%	30,3%	30,3%	54,55%	100%

4.6. Abiverbid tuleviku konstruktsioonis

Töös uuritakse abitegusõnade alustamise tähenduses funktsioonide erinevust minevikus ja olevikus, kuid mitte tuleviku väljendamist abiverbidega. Antud peatükis antakse lühiülevaade tuleviku vormidest, sest sürjakomi korpus esines näiteid, kus magistritöö uurimuse alla kuuluvad abiverbid on ka tuleviku konstruktsioonis. Kuna tuleviku moodustamine abitegusõnadega ei ole selle magistritöö teema, seega töös ei esine ka kindlaid numbreid kui palju ilmnes tuleviku konstruktsioonis abitegusõnu *мӧдны*, *пондыны*, *заводитны* ja *кутны* erinevates vormides, vaid antakse lühiülevaade milliseid vorme korpus oli esitatud ning tuuakse mõned näited.

Komi keeles tekib raskusi ära tunda, kas verbivormid viitavad olevikule või tulevikule, eriti esimeses ja teises isikus, sest nendel on nii olevikus kui ka tulevikus sama moodustamise tunnus ainsuses nagu *-a* (1SG) ja *-ан* (2SG), ja mitmuses *-ам* (1PL), *-анныд* (2PL). Kolmanda isikus on olemas kindel tuleviku sufiks nii ainsuses *-ас* (3SG) kui ka mitmuses *-асны* (3PL). (Serebrenikov 1963: 274-275)

Sama olukord tekkis ka antud abiverbidega. Samuti komi keeles ei ole uuritud kui tihti ning millises olukorras neid abiverbe kasutatakse tuleviku konstruktsioonis. See küsimus võiks olla järgmise uurimuse teema, mille võib teha emakeele kõnelejate intervjuude põhjal. Etimoloogiliselt verb *заводитны* on tulnud komi keelde vene keelest juba algse tähenduses 'alustama/hakkama' *заводитны* < *заводить*, nt *Он завел писать* 'Ta hakkas kirjutama' (Lõtkin ja Guljaev 1970: 104). Samuti ka sürjakomi korpus kõige vähem esines *заводитны* tuleviku vormis, mis võib olla tõenduseks, et *заводитны* on komi keele faasiverb.

Sürjakomi korpus kõige rohkem tuleviku konstruktsioonis esines *кутны* verb ehk 2763 näites, kuid antud numbrid ei ole kindlad, sest nagu ka oleviku ja mineviku konstruktsioonis laused võivad korduda.

Кутны tulevikus oli esinenud järgmistes vormides: *кута* (FUT1SG), *кутам* (FUT1PL), *кутан* (FUT2SG), *кутанныд* (FUT2PL), *кутас* (FUT3SG), *кутасны* (FUT3PL), nt

(87) *Артмӧ, урокъяс ме кута* (FUT1SG) *нуӧдны*.

‘Tuleb välja, tunde hakkam pidama mina.’

(88) - *Дыр-ө қутасны* (FUT3PL) *кыпөдны выль стрөйбаяс?*

‘Kui kaua hakatakse ehitama uusi hooneid.’

Ka verbi *пондыны* kasutatakse rohkesti tulevikus, kuna otsingu tulemuseks oli 298 näidet järgmistes vormides: *понда* (FUT1SG), *пондам* (FUT1PL), *пондан* (FUT2SG), *понданныд* (FUT2PL), *пондас* (FUT3SG), *пондасны* (FUT.3PL), *пондыласны* (FUT3PL), nt

(89) *И водзё сөмын сылы пондам* (FUT1PL) *копрасьны...*

‘Ja edaspidi hakkame ainult teda kummardama...’

Juba vähem esines korpusel abiverb *мөдны* tulevikus ehk 156 näidet ning korpusel baasil võib kohata järgmiseid vorme: *мөда* (FUT1SG), *мөдам* (FUT1PL), *мөдан* (FUT2SG), *мөданныд* (FUT2PL), *мөдас* (FUT3SG), *мөдасны* (FUT3SG), nt:

(90) *Но пыр мөда* (FUT1SG) *кутны вежөрүн, кызди сяммисны отувтчыны съезд кежлас найө, кодъяслы медся ёна окота вөлі, медым сийө лоис сөмын чукөртчылөмөн.*

‘Aga alati pean meeles (sõna sõnalt hakkam meeles pidama), kuidas suutsid ühineda kongressiks need, kes tahtsid kõige rohkem, et see oleks vaid kokkutulek.’

Antud näidele võib pöörata tähelepanu ka sellele, et verb *кутны* esineb siin teises ehk ‘meeles pidama’ tähenduses nagu oli mainitud sellest teooria osas (vt peatükk 2.2.1.).

(91) *Төда, ти мөданныд* (FUT2PL) *радейтны менсьым невестаөс.*

‘Tean, te hakkate armastama minu pruuti.’

Kõige vähem abiverb esines *заводитны* tuleviku konstruktsioonis seega korpusel oli ainult 100 näidet järgmistes vormides: *заводита* (FUT1SG), *заводитла* (FUT1SG), *заводитам* (FUT1PL), *заводитан* (FUT2SG), *заводитанныд* (FUT2PL), *заводитас* (FUT3SG), *заводитасны* nt:

(92) *Матысса кадө ломтысян грануляяссө заводитасны* (FUT3PL) *вөчны Кулөмдин району.*

‘Lähiajal hakatakse küttegraanuleid tootma, Kulömdini rajoonis.’

Selles näites komi keeles abiverb *заводитны* esineb nagu 'hakkama' tuleviku konstruktsioonis, kuid tõlkides eesti keelde, on see impersonaalse tähenduses.

Korpuses figureerib kaks erinevat *заводитны* vormi esimese ainsuse isiku tuleviku väljendamiseks, kuigi *заводитла* vormis esines korpuses ainult kord, mille põhjal võib teha järelduse, et väga kasutatav ta ei ole.

4.7. Muutuva tähenduse ja grammatilise aspektidega põhiverbid

Analüüsi käigus ilmnisid sellised verbikasutused, kus konkreetsetes kontekstis muutus verbi tegevuslaad. Näiteks võib vaikimisi momentaanne verb teatud kontekstis tähistada frekventatiivset tegevust. Selles peatükis pööratakse tähelepanu taoliste juhtumitele ning tuuakse välja mõned näited.

Selliseid verbe töös ilmnes 23:

кажитчыны 'tunduma, välja paistma; meeldima';

корны 'kutsuma; paluma';

шуны 'kutsuma; rääkima';

кыскыны 'tõmbama; tassima; vastutama';

паськөдны 'laiendama; levima';

лыддьыны 'pidama; lugema';

сетны 'ulatuma; andma';

локны 'peale tulema; tulema';

кыссьыны 'roomama; komberdama, vaevaliselt liikuma';

паськавны 'laiali minema; levima';

вöчны 'tegemea';

воны 'saabuma'; 'jõudma';

паськавны ‘laiali minema; levima’;
видлавны ‘käsitlema; proovima’;
нюжõдчыны ‘kätt sirutama; venima’;
нимавны ‘tuntud olema’;
кывны ‘kuulma; kuulda olema; tundma’;
казьтывны ‘meelde tuletama; meenutama’;
лэптыны ‘püstitama; üles tõstma; vastu pidama’;
лõсьõдны ‘tegema; korda tegema; valmistama’;
копрасьны ‘alla(poole) painduma; kummardama’;
õвтчыны ‘vehkima; lehvima’;
шуасьны ‘torisema; rääkima; väljendada rahulolematust’;

Allpool on näites 94 põhiverb *сетны* tähenduses ‘andma’, mis on küll tavaliselt momentaanne, kuid antud kontekstis koos abiverbiga *кутисны* muutub ta frekventatiivseks.

(93) ...вермытõмъяслы кутисны **сетны** сьõм эз сõмын оланін ньõбõм вылõ, но и стрõитõм вылõ.

‘...abitutele hakati andma raha mitte ainult eluaseme ostmiseks, vaid ka ehitamiseks.’

Näites 95 on verb *сетны* ‘ulatama’ tähenduses ja siin on ta juba kontinuatiivne.

(94) *Кассаас сулалысь нылыс кутис сетны* ньõбõм тõвар нопйõс...

‘Kassas olev tüdruk hakkas ulatama kotti ostetud kaubaga...’

Verbi *кыскыны* tähendus on ‘tõmbama’ nagu me näeme näites 94, kuid lauses 95 väljend *кыскыны кывкутõмõ* tähendab ‘vastutusele võtma’.

(95) *Пенсия вылө петөм бөрын кутіс кыскыны чужанінө.*

‘Pärast pensionile jäämist hakkas tõmbama sünnipaika.’

(96) *Сідз, июльсянь код юрөн мөдысь кутөм шоперьясөс заводитісны кыскыны уголовнөй кывкутөмө.*

‘Nõnda hakati juulist teist korda purjuspäi tabatud juhte kriminaalsele vastutusele võtma (sõna sõnalt tõmbama).’

Verbi *воны* ‘saabuma; laekuma’ võib allpool olevates kontekstides interpreteerida nii kontinuatiivse kui ka frekventatiivse. Sagedast ja regulaarset piima (99) või maksude (100) laekumist pikemal perioodil võib käsitleda pideva protsessina. Aga kui näha sellest igat üksikut laekumist, on tegevus frekventatiivne.

(97) *Тырвыйө босьтчисны гожөмсянь, кор кутіс воны уна йөв.*

‘Tervenisti hakati pihta suvel, kui hakkas tulema palju piima.’

(98) *...кризис бөрын, кор этиаджык кутіс воны вот...*

‘...pärast kriisi, kui vähem hakkas tulema makse...’

Tundub olevat sama olukord on ka *вөчны* ‘tegema’ verbiga, nt:

(99) *Во сайын зон заводитөма вөчны кутішөмсюрө кывкөртөдьяс.*

‘Aasta tagasi on poiss hakanud tegema mõningaid kokkuvõtteid.’

(100) *...кор ме сылы риссө жаритөм адыгейскөй сырөн (сійө оз сыв), изюмөн, миндальөн, шафран содтыштөмөн куті вөчны, рисыс сылы радейтана сёянөн лоис.*

‘...kui ma hakkasin valmistama talle riisi adõgee juustu (see ei sula), rosina, mandliga, safrani lisamisega, sai riis tema jaoks lemmiktoiduks.’

Nende näidete põhjal võime näha, et lauses (99) verb *вөчны* on kontinuatiivne, kuid lauses (100), kus antud verb esineb *кутны* abitegusõnaga (*куті вөчны*), muutub ta frekventatiivseks.

Analüüsimisel saab teha järgmise järelduse, et abitegusõna *кутны* võib muuta põhiverbe frekventatiivseks, kuna esinedes teiste abitegusõnadega, verbid oma tähenduslaadi ei muuda nagu võib jälgida ka antud näidete põhjal.

4.8. *Кутны, заводитны, пондыны* ja *мөдны* sünonüümsus

Antud peatükis püütakse tõestada hüpoteesi, et alustamise tähenduses abiverbid *кутны*, *заводитны*, *пондыны* ja *мөдны* ei ole sünonüümid. Sünonüüm tähendab, et häälikuliselt on erinev aga tähenduselt sama (EKSS 2009). Selleks, et tõestada hüpoteesi on vaadatud kogutud 900 näidete põhjal kui palju sama tähendusega verbe esines kõigi nelja, kolme või kahe abitegusõnaga. Allpool on välja toodud 89 verbi, mis on omavahel jagatud gruppideks, nt:

Кутны, заводитны, пондыны, мөдны:

1. *сёрнитны* 'rääkima';
2. *эскыны* 'uskuma';
3. *сьывны* 'laulma';

Кутны ja *пондыны:*

1. *чеччыны* 'hüppama';
2. *волыны* 'läbi astuma';
3. *лоны* 'saama';
4. *сотчыны* 'põlema';
5. *шыбласъны* 'pilduma';
6. *кывзыны* 'kuulama';
7. *нуны* 'viima';
8. *корны* 'paluma; kutsuma';
9. *нимавны* 'tuntud olema';
10. *кывны* 'kuulda olema';

Кутны ja *мөдны:*

1. *кажитчыны* 'tunduma';
2. *ветлыны* 'käima; ära käima';
3. *майшөдлыны* 'muret tekitama';

4. *дзескӧдны* ‘rõhuma, ahistama’;
5. *вунӧдны* ‘unustama’;
6. *кывзысьны* ‘kuulda võtma’;
7. *казытывны* ‘meenutama’;
8. *кусны* ‘kustuma’;

Пондыны ja *заводитны*:

1. *дышӧдчыны* ‘mitte viitsima’;
2. *юны* ‘jooma’;

Пондыны ja *мӧдны*:

1. *дорйыны* ‘kaitsma’;
2. *котӧртны* ‘jooksma’;
3. *бергавны* ‘keerlema’;
4. *тӧрны* ‘mahtuma’;

Мӧдны ja *заводитны*:

1. *восьлавны* ‘sammuma’;
2. *петны* ‘väljuma’;

Кутны ja *заводитны*:

1. *корны* ‘paluma; kutsuma’;
2. *ытиккыны* ‘niitma’;
3. *пырӧдчыны* ‘süvenema’;
4. *велӧдчыны* ‘õppima’;
5. *могмӧдны* ‘varustama’;
6. *артмыны* ‘välja tulema, õnnestuma’;
7. *босьтны* ‘võtma’;
8. *кыпӧдны* ‘tõstma (teemat/küsimust)’;
9. *дурны* ‘hullama’;
10. *вузавны* ‘maha müüma’;
11. *сывны* ‘sulama’;
12. *дасьтысьны* ‘valmistuma’;

13. *пыртны* ‘(sisse) viima’;
14. *йӱӱӱӱӱӱӱӱ* ‘avaldama’;
15. *вопывпыны* ‘kellegi pool sageli käima’;
16. *вӱтпыны* ‘minema ajama’;
17. *перыпыны* ‘kaevandama’;
18. *вӱчны* ‘tegema’;
19. *элясьны* ‘kaebama’;
20. *гыжны* ‘kirjutama’;
21. *видлапыны* ‘vaatlema’;
22. *чукӱртны* ‘korjama’;
23. *рочмыны* ‘venestuma’;
24. *лӱсьӱӱӱӱӱӱӱӱ* ‘valmistuma’;
25. *варовитны* ‘(elavalt) r akima’;
26. *быдмыны* ‘kasvama’;
27. *велӱдны* ‘õpetama’;
28. *бырӱдны* ‘likvideerima’;
29. *копрасьны* ‘kummardama (korduvalt)’;
30. *кыскыны* ‘vastutama’;
31. *сетны* ‘andma’;
32. *ӱтувтны* ‘ hendama’;

Кутны, пондыны ja мӱдны:

1. *виччысьны* ‘ootama’;
2. *содны* ‘juurde tulema, lisanduma’;
3. *корсьны* ‘otsima’;
4. *воавны* ‘tulema’;
5. *мунны* ‘minema’;
6. *казявны* ‘märkama’;

Кутны, пондыны ja заводитны:

1. *уджавны* ‘t otama’;
2. *матыстчыны* ‘l henema’;

3. *ворсны* 'mängima';
4. *юасьны* 'küsitlema';
5. *майшасьны* 'muretsema';
6. *горзыны* 'karjuma';
7. *лыддьыны* 'lugema';
8. *серавны* 'naerma';

Кутны, заводитны ja *мөдны*:

1. *ветлөдлыны* 'käima';
2. *котравны* 'jooksma';

Verbide põhjal võime teha järelduse, et kõik neli abitegusõna ei ole alati sünonüümid, sest kõigi neljaga esines ainult kolm verbi. Kõige rohkem samu verbe ehk 32 tegusõna esines abitegusõnadega *кутны* ja *заводитны*. Arvult järgnevad *кутны* ja *пондыны* – 10 ühesugust verbi. Järgmistes gruppides on samade verbide esinemist käsitletavate abiverbidega veelgi vähem: abiverbidega *кутны* ja *мөдны* ning *кутны*, *пондыны* ja *заводитны* esines 8 ühesugust verbi; grupis *кутны*, *пондыны* ja *мөдны* oli 6; *пондыны* ja *мөдны* – 6; *мөдны* ja *заводитны* ning *пондыны* ja *заводитны* oli 2 verbi. Ühtegi sama verbi ei esinenud nii abitegusõnaga *заводитны*, *пондыны* kui ka abiverbiga *мөдны*.

Antud tulemuste põhjal väidan, et need arvud ei ole piisavad selleks, et nimetada abitegusõnu sünonüümideks, kuna 89 esinenud verbi isegi vähem kui pool 315 põhiverbidest. Arvan, et abiverbid saavad olla sünonüümid, siis kui osaleksid kõikide põhiverbidega või enamus nendest, mis oleksid sama tähenduses ja samad grammatilised aspektid.

Magistritöö materjal ei luba teha kindlaid järeldusi, kuna abitegusõna *кутны* esines ainult minevikus ning töö uurimiseks on võetud väiksem sürjakomi korpus. Selleks et saada täpsemaid tulemusi, tuleb vaatlemise alla võtta laiem korpus, kus antud abiverbid on nii minevikus kui ka olevikus. Selle magistritöö tarvis kogutud näiteid võib täiendada uue materjaliga ning selle põhjal küsitleda emakeelseid kõnelejaid uurimaks, kas *кутны*, *заводитны*, *пондыны* ja *мөдны* on vastastikku asendatavad ehk sünonüümid. Antud küsimused võivad olla juba järgmise töö uurimise teemaks.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli uurida komi keele abiverbe *alustamise* tähenduses ja välja selgitada nende funktsiooni erinevust. Töö analüüsitud ainekukorpuseks oli sürjakomi korpus (*Komi-Zyrian Corpora*), mis koosneb ajakirjandusest ning ilmunud kuni veebruar 2019. Antud töö materjali põhiallika autor on Timofey Arkhangelskiy.

Komi keeles on võimalik väljendada alustamise tähendust sünteetilisel viisil ehk sõnamoodustuse abil ja ka levinud analüütilisel viisil ehk abiverbide abil. Kui esimest viisi alustamise väljendaimseks on uuritud, siis abiverbide kohta komi keeles uurimused puuduvad ning piirduakse ainult nende funktsioonide loetlemisega. Seega antud magistritöö olulisus on välja selgitada, millest sõltub abiverbide kasutamine komi keeles, mida varem ei ole veel tehtud.

Töö teoreetilises osas anti ülevaade faasitegusõnade tähendusest, *alustama* tähenduse väljendamisest nii faasitegusõnade kui ka erinevate tunnuste abil. Eriti levinud on alustamise väljendamine erinevate tunnuste abil komi keele murretes ning et saada laiemat pilti, kirjeldati teises osas mitte ainult komi kirjakeele vaid ka komi keele dialektide alustamise protsessi väljendamist.

Töö kolmandas osas räägiti lähemalt töö meetodist ja valitud põhimaterjalist. Selleks, et välja selgitada, milline on alustamise tähendusega funktsiooni erinevus, otsustati abitegusõnade uurimiseks valida kaks kriteeriumi, mis võiksid mõjutada abiverbide kasutamist ehk transitiivsus, intransitiivsus, refleksiivsus ja tegulaad, sest põhiverb ja abiverb peavad tegulaadselt ja aspektilaselt kokku klappima. Antud töös uuriti abitegusõnu, mis esinesid ainult olevikus ja minevikus, sest esimese ja teise tuleviku vormid komi keeles on homonüümsed oleviku vormidega. Antud teema vajab eraldi uurimist emakeele kõnelejatega intervjuude põhjal, millega samuti pole keegi varem tegelema.

Neljandas osas uuriti abiverbe *модны*, *кутны*, *пондыны* ja *заводитны* alustamise tähenduses. Abitegusõna *кутны* antud töös esines ainult minevikus, sest selles vormis on väga selge faasi markeerimine võrreldes oleviku vormiga, kus tuleb lähemalt uurida, kas esineb prospektiiv või olevik.

Sürjakomi korpusest oli võetud analüüsimise jaoks 900 näidet, kus abitegusõnad olid oleviku või mineviku konstruktsioonis, millele järgneb põhiverb infinitiivi vormis. Nende näidete põhjal ilmnes 315 erinevat põhiverbi.

Kuna sürjakomi korpuses esines näiteid, kus magistritöö uurimuse alla kuuluvad abiverbid on ka tuleviku konstruktsioonis, seega anti ka ülevaade, millistes vormides abiverbid esinevad tulevikus ning laiema pildi saamiseks toodi ka mõned näited. Kuna tuleviku vorme aktiivselt kasutatakse antud abitegusõnadega ning korpuse põhjal oli tuleviku näiteid rohkem, kui olevikus, siis võimaldab teha veel ühe hüpoteesi selle magistritöö raames, et verbid *кутны*, *пондыны* ja *модны* võivad olla tuleviku konstruktsiooni väljendamise abitegusõnad, välja arvatud *заводитны*. Abiverb *заводитны* on laenatud vene keelest sõna, mille juba algne tähendus on *заводить* 'algama'. Samuti ka korpuses selle verbiga tuleviku vormis esines kõige vähem näiteid, võrreldes *кутны*, *пондыны* ja *модны* tegusõnadega.

Kogutud andmete baasil võib järeldada, et verb *кутны* on kõige produktiivsem, sest tegusõnaga oli esitatud kõige rohkem näiteid. Töö analüüsimisel ilmnesid järgmised tulemused: abiverbe *кутны*, *заводитны*, *пондыны* ja *модны* kasutatakse 'hakkama' tähenduses enamasti mineviku vormis kolmanda ainsuse ja mitmuse isikus; kõige produktiivsem teise mineviku kasutus on *заводитны* abiverbil; abitegusõnad esinevad rohkesti koos intransitiivsete, imperfektiivsete ja kontinuatiivsete verbidega, kuid sagedasti järgnevad ka abitegusõnadele transitiivsed, imperfektiivsed ja kontinuatiivsed verbid; *заводитны* tegusõna, võrreldes teiste abiverbidega, kasutatakse ka infinitiivi vormis; antud abitegusõnadega väga vähe kasutatakse enesekohaseid ehk refleksiivseid ja kausatiivseid verbe.

Analüüsi käigus ilmnesid sellised verbikasutused, kus konkreetsetes kontekstis muutus verbi tegevuslaad. Näiteks võib momentaanne verb teatud kontekstis tähistada frekventatiivset tegevust, mida võib eriti jälgida *кутны* abitegusõnaga, sest esinedes teiste abitegusõnadega, verbid oma tähenduslaadi ei muuda.

Samuti magistritöö tulemused räägivad sellest, et on olemas osa, mis nõuab veel uurimist. Järgmisena võib uurida nt *кутны*, *заводитны*, *пондыны* ja *модны* sünonüümsust küsitledes emakeele kõnelejaid või kasutades suuremat korpust. Lähemalt tuleb vaadata, kas ja mis viisil

võivad nad üksteist asendada, miks eelistatakse ühte abitegusõna teisele ning kas võib abiverbe nimetada sünonüümideks?

Kirjandus

- Arkhangelskiy, Timofey 2019** = Corpora of social media in minority Uralic languages. Proceedings of the fifth Workshop on Computational Linguistics for Uralic Languages, Tartu, Estonia, January 7 – January 8, 2019, pp. 125–140
- Bondarko 1987** = Бондарко А.В. 1987 Теория функциональной грамматики. Ленинград: Наука, 180–195.
- Bubrihh 1949** = Бубрих Д.В. 1949. Грамматика литературного коми языка. Ленинград.
- Cypanov 2002** = Цыпанов, Е.А. 2002. Грамматические категории в коми языке. Сыктывкар.
- EKK 2007** = Eesti käsiraamat 2007. Elektrooniline versioon: https://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?link=M_3 Vaadatud mais 2021
- EKSS 2009** = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. Elektrooniline versioon: <https://www.eki.ee/dict/ekss/> Vaadatud mais 2021
- Erelt, Mati 2008**. Prospektiiv ja retrospektiiv eesti keeles. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 54, 44–53
- Erelt, Mati 2013**. *Eesti keele lauseõpetus*. Tartu Ülikooli Eesti Keele Osakonna Preprintid 4.
- Kolegova ja Baraksanov 1980** = Колегова Н. А., Бараксанов Г. Г., 1980. Среднесысольский диалект коми языка. Москва: Наука.
- Kuznetsova 2002** = Кузнецова М.В. 2002. Категория начинательности в русском языке в сопоставлении с французским (на материале глаголов и глагольно-именных словосочетаний). *Вестник РУДН*, сер. Лингвистика. 2002, № 3, 30–39
- Lõtkin 1955** = Лыткин В.И. 1955. Современный коми язык. Сыктывкар.
- Lõtkin 1961** = Лыткин В.И. 1961. Коми-язьвинский диалект. Издательство Академии наук СССР.

Lõtkin ja Guljaev 1970 = Лыткин В.И., Гуляев Е.С. 1970. Краткий этимологический словарь коми языка. Москва: «Наука».

Nau ja Pakerys 2016 = Nau, Nicole & Pakerys, Jurgis. 2016. Transitivity pairs in Baltic: between Finnic and Slavic. Valency-changing operations within and accross languages. *Lingua Posnaniensis* LVIII (2). Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland, 91–92

Nedjalkov 1987 = Недьяков В.П. 1987. Начинательность и средства ее выражения в языках разных типов. Введение, аспектуальность, временная локализованность, таксис. Ответственный редактор А. В. Бондарко, Ленинград: Наука.

Pajusalu jt 2004 = Pajusalu, Renate, Pona Tragel, Ann Veismann, Maigi Vija 2004. Tuumsõnade semantikat ja pragmaatikat. *Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised* 5, 37–40

Sahharova ja Selkov 1976 = Сахарова М. А., Сельков Н. Н. 1976. Ижемский диалект коми языка, Сыктывкар.

Sahharova jt. 1976 = Сахарова М. А., Сельков Н. Н., Колегова Н. А. 1976. Печорский диалект коми языка, Сыктывкар: Коми книжное издательство.

Serebrenikov 1963 = Серебреников Б.А. 1963. Историческая морфология пермских языков, Москва: Издательство Академии наук.

SKVS = Suur komi-vene sõnastik = Большой коми-русский словарь. Elektrooniline versioon: <https://dict.fu-lab.ru/dict?id=5109> Vaadatud mais 2021

Sorvatsheva jt. 1966 = Сорвачева В. А., Сахарова М. А., Гуляев Е. С. 1966. Верхневычегодский диалект коми языка, Сыктывкар.

Sorvatsheva 1978 = Сорвачева В. А. 1978. Нижневычегодский диалект коми языка, Москва: «Наука».

Sorvatsheva ja Beznosikova 1990 = Сорвачева В. А., Безносикова Л. М. 1990. Удорский диалект коми языка, Москва: «Наука».

Žilina ja Baraksanov 1971 = Жилина Т. И., Бараксанов Г. Г. 1971. Присыктывкарский диалект и коми литературный язык, Москва: «Наука».

Žilina 1975 = Жилина Т. И. 1975. Верхнесысольский диалект коми языка, «Наука».

Žilina 1985 = Жилина Т. И. 1985. Лузско-Летский диалект коми языка, Москва: «Наука».

ÜKKG = Ülevaade komi keele grammatikast= Очерк грамматики коми языка. В.И. Лыткин, Д.А. Тимушев. Elektrooniline versioon:

http://foto11.com/komi/grammar/morphology_verb.php#:~:text=%D0%92%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%8B&text=%D0%92%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%20%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5%20%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%8B%D0%B5%20%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%8B,%E2%80%B2%3B%20%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D1%8B%D0%BD%D1%8B%20%E2%80%B2%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B9%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8C%E2%80%B2

Vaadatud mais 2021

Auxiliary verbs with the meaning ‘to start, to begin’ in Komi. Summary

An activity always has a beginning, a process, and an end, expressed by morphological aspect markers or lexical-syntactic means, such as auxiliary verbs. Auxiliary may designate the beginning, end, duration, desirability, need and opportunity of an activity.

The aim of this master thesis is to study the Komi auxiliary verbs meaning ‘to start, to begin’ and to find out possible differences in their function. In Komi, it is also possible to express the meaning *to start* synthetically, i.e. with the help of word formation, but there is a surprisingly big variety of analytical auxiliary verbs used in this function.

The main material of the thesis is the Komi-Zyrian corpus by Timofey Arkhangelskiy. This corpus consist of press texts published until February 2019.

This work is divided in four chapters. In the theoretical part is given an overview of auxiliary verbs. The expression of ‘to start, to begin’ is examined in more detail in both the Komi written language and dialects. Komi language auxiliary verbs meaning ‘to start, to begin’ were pointed out. The third chapter introduces the empirical part, which describes the methodology of research and data analysis. The fourth chapter focuses on the research results.

In the fourth part of the thesis the auxiliary verbs *мӧдны*, *кутны*, *пондыны*, *заводитны* were studied in more detail. In order to find out the difference between the function of the auxiliary verbs, I look at the form of the given auxiliary verb and check which main verbs it usually occurs with. Tense, person, negation as well as the aspect of the main verbs and their transitivity or reflexivity were studied in more detail in order to see if there are any significant correlations. The auxiliary verb *кутны* in this work appeared only in the past tense, because in this form there is a very clear marking of the phase compared to the present form, where it is necessary to examine in more detail whether there is a prospective or the present.

On the basis of the collected data, the following results appeared: the auxiliary verbs *кутны*, *заводитны*, *пондыны* and *заводитны* all meaning ‘to start, to begin’ are mostly used in the past tense in the form of the third person singular and plural. The most productive use of the second past shows *заводитны*. Auxiliary verbs occur in large numbers with intransitive, imperfective and continuative verbs, but also with transitive, imperfective and continuative verbs. The verb

заводитны, compared to other auxiliary verbs, is also used in infinitive form. With reflexive and causative verbs, these auxiliary verbs appeared rarely.

The results of this thesis show that there is a part that needs further research. The synonymy of *кутны*, *заводитны*, *пондыны* ja *мөдны* might be the purpose of next research made by conducting a survey with native speakers or by using examples from a larger corpus. The closest look at whether and how they can replace each other, why one verb is preferred to another, and can auxiliary verbs be called synonyms is needed.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anne Tammeleht,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Alustamist väljendavad abitegusõnad komi keeles”, mille juhendajad on Gerson Klumpp ja Nikolay Kuznetsov, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anne Tammeleht

21.06.2021